

ВИКОРИСТАННЯ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті розглядається актуальність проблем використання пісенного фольклору у процесі театральної-ігрової діяльності в початкових класах. Акцентовано увагу на виховній ролі української народної пісні, театральної-ігрової діяльності на уроках музичного мистецтва. Ключові слова: естетичне виховання, пісенний фольклор, театральної-ігрова діяльність, учні, початкові класи.

Пісенний фольклор з погляду взаємодії усної творчості дитинства й фольклору дорослих виступає творчо багатим явищем, неодномірним і неоднозначним. Емоційно-естетична спрямованість діяльності учнів в початкових класах засобами пісенного фольклору в процесі театральної-ігрової діяльності є одним із високих рівнів естетизації свідомості, що дозволяє вирішити актуальні проблеми сучасної педагогіки і психології, які пов'язані з формуванням естетичного смаку, розвитком пам'яті, уваги, ініціативності, фантазії, мовлення, комунікативних якостей особистості.

У статті розкрито функціональні характеристики використання пісенного фольклору у процесі театральної-ігрової діяльності в контексті їх системний вплив на естетичне виховання молодших школярів. Проблема збереження і пропаганди традиційного культурного спадку кожної нації, формування у суспільстві взаємоповаги між народами є одним із головних шляхів оздоровлення суспільної та індивідуальної моралі, людських відносин. Пісенний фольклор є складовою традиційної народної культури та одним із найголовніших складових поняття «культура дитинства».

В молодшому шкільному віці важлива роль належить самовираженню дітей через власну художньо-творчу діяльність. Враховуючи психофізіологічні

особливості учнів початкових класів, насамперед, виникає необхідність залучати їх до творчої діяльності в різних видах мистецтва. Найкраще творчі здібності учнів розкриваються на уроках музичного мистецтва, одним з етапів якого може виступати театральна-ігрова діяльність, що створює атмосферу розкритості й самостійності. Використання пісенного фольклору у процесі театральна-ігрової діяльності спрямовує на розширення кругозору та збагачення мистецького глосарія дітей.

Театральна-ігрова діяльність передбачає поєднання індивідуальних зусиль для здобуття найбільшого результату та узгодженого колективного відтворення художнього образу. Процес театральна-ігрової діяльності учнів на уроках музичного мистецтва «будується на основі розвиваючих методик і являє собою систему творчих ігор і етюдів, спрямованих на розвиток психомоторних і естетичних здатностей дітей. Якщо гра для дитини - це спосіб існування, спосіб пізнання й освоєння навколишнього світу, то театральна гра - це крок до мистецтва, початок художньої діяльності» [3,с.20]. В свою чергу ігрова творчість є «невід'ємною складовою частиною будь-якої культури взагалі, лежить в основі розвитку культури, становить її передісторію. Зароджуючись і розвиваючись в конкретних соціальних, географічних і господарсько-культурних умовах, українські народні ігри (поряд з типологічними ознаками) мають етнічну специфіку, в них сублімована ментальність, філософія і духовна історія народу. Тому дослідження ігрової культури українського народу як складної і багаторушної художньої системи, вивчення генези і поетики народної гри, її феноменальних рис і можливостей впливу на розвиток фольклорної свідомості етносу і створення нової фольклорної поетики, функціонування ігрового фольклору у народному побуті належить до актуальних напрямів сучасної фольклористичної науки» [2, с.1].

Концепції мистецтвознавства щодо сутності мистецтва музичного театру, творчих засад музично-акторської та музично-режисерської майстерності знайшли відображення в працях В.Мейєрхольда, В.Немировича-Данченка, К.Станіславського. Про невичерпні виховні можливості пісенного

фольклору писали Л.Українка, М.Вовчок, О.Маркович, І.Франко, В.Верховинець, С.Килимник, К.Квітка, С.Грица, Ф.Колесса, М.Лисенко, М.Леонтович, В.Скуратівський, М.Стельмахович та ін..

Провідні позиції психології та педагогіки щодо виховних функцій театрального мистецтва у формуванні особистості розкриваються у працях В.Сухомлинського, А.Макаренка, В.Шацької. У наукових дослідженнях В.Бутенка, Л.Виготського, Л.Масол, Б.Неменського, Г.Падалки, О.Ростовського, О.Рудницької, Л.Хлебнікової підкреслюється, що мистецтво збагачує свідомість учнів прикладами високого гуманізму, формує стійку систему цінностей у процесі творчої діяльності й породжує прагнення до творчої самореалізації. Праці А.Богущ, А.Гуменюк, Г.Довженок, А.Іваницького, С.Садовської, В.Семеренського, П.Черемиського фундаментально розкривають питання відродження духовного життя в регіонах України, найхарактернішою ознакою якого завжди була поліетнічність та пов'язана з цим різномовність населення. Теоретико-методичні ідеї дослідників художньо-естетичного виховання та музично-театральної діяльності дітей відображено в роботах Л.Артемової, Т.Гризоглазової, О.Комаровської, Н.Миропольської, Е.Печерської, О.Хижної та ін..

Пісенний фольклор – один із самих демократичних видів мистецтв для дітей, це здатність сприймати, відчувати, розуміти прекрасне в житті і в мистецтві, прагнення самому брати участь в перетворенні оточуючого світу за законами краси, це залучення до художньої самодіяльності, що надає реальну можливість адаптуватися в соціальній сфері.

На сучасному етапі спостерігається послаблення використання пісенного фольклору у процесі театрально-ігрової діяльності в початкових класах. Це спонукає вчителів музичного мистецтва замислитися щодо формування художньо-естетичного смаку учасників театрально-ігрової діяльності.

Театрально-ігрова діяльність – виразливо-зображувальне мистецтво і основними засобами в ньому виступають, загальнолюдські виразальні засоби

передачі емоцій і почуттів – мова, інтонація, міміка, пантоміміка, пантоміма. Софія Русова стверджує, що дитині не можна розвиватися без фантазії, без мрії, які закладені в мистецькій творчості, тому що із неї народжується та енергія, яка створює творчу особистість, що творить життя і що ця енергія повинна врятувати людство. Доцільно наголосити, що однією із домінуючих потреб учнів початкової школи, зумовлених надзвичайною насиченістю навчально-виховного процесу, темпом життя і впливом окремих негативних суспільних факторів, є потреба у відпочинку. Одна з привабливих і цінних властивостей театральної діяльності на уроках музичного мистецтва полягає у можливості забезпечення таких потреб.

Отже, **метою** цієї статті є визначення доцільності використання пісенного фольклору у процесі театральної діяльності в початкових класах.

Мета конкретизується у **завданнях**:

- визначити та обґрунтувати сутність використання пісенного фольклору у процесі театральної діяльності в початкових класах;
- висвітлити актуальність використання пісенного фольклору у процесі театральної діяльності в початкових класах.

Використання пісенного фольклору у процесі театральної діяльності в початкових класах успішно здійснюється за допомогою створення таких педагогічних умов як:

- забезпечення кожного з учнів елементарної обізнаності в специфічній мові пісенного фольклору, музики, театральної діяльності, руху;
- формування уявлення, поняття, емоційно-ціннісного ставлення до змісту і форм музичного мистецтва, до творів образотворчого мистецтва, як людської цінності.

Молодший шкільний вік є особливо перспективним у розвитку музичного навантаження на пам'ять дітей і це дозволяє створювати запас

вражень і знань, потрібних для подальшого формування інтересу до народної музики.

Видатний український композитор М.Леонтович застосовував у своїй педагогічній діяльності пісенно-ігровий фольклор, як засіб активізації процесу розвитку творчих здібностей школярів. Він усвідомлював факт наявності в структурі народної пісенної гри елементів імпровізації, а це плідотворні ресурси для виконання з дітьми різноманітних творчих завдань.

В.Верховинець, автор неповторної «Весняночки» ставив перед собою і перед вітчизняною педагогікою конкретні завдання, суть яких полягає у вихованні «фізично здорового, етично стійкого та інтелектуально розвинутого майбутнього члена суспільства» [1, с.5]. На сторінках цього збірника ми зустрічаємося із пісенними доробками автора та видатних діячів України. М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко, К. Квітка, Т. Шевченко, Леся Українка, О. Олесь, М. Вороний – це далеко не увесь перелік тих, хто надихав українського композитора, диригента, хореографа і фольклориста на створення високохудожніх пісенних творів для дітей, що ввібрали в себе «благотворну дію музики й слова, танцю і ритмічних рухів, дитина в захопленні від яскравих проявів прекрасного в природі, у повсякденному житті» [1, с.7].

Театрально-ігрова діяльність на уроках музичного мистецтва є ефективним засобом педагогічного впливу на розвиток особистості молодшого школяра. Вона передбачає формування в учнів умінь «входити в образ» та «утримувати» його впродовж усієї театрально-ігрової діяльності; усвідомлювання мовленнєвої та виконавської дії; передачу характерних особливостей різних художніх образів; перенесення здобутих уявлень в самостійну ігрову діяльність; заохочення учнів до імпровізації; прищеплення любові до народної пісні та театру як до виду мистецтва.

Сценічний напрям передбачає підготовчу роботу над сценічним образом. Передача дійства глядачам проходить через спеціально організовану театрально-ігрову діяльність. Використання пісенного фольклору у процесі театрально-ігрової діяльності в початкових класах базується на принципах

гуманізації, що передбачає вміння учителя стати на позицію учня. Існують основні напрямки педагогічного керівництва театральньо-ігровою діяльністю учнів початкових класів: пізнавальний, ігровий, сценічний.

Пізнавальний напрямок розширює та збагачує знання учнів про пісенний фольклор, ознайомлює з діячами мистецтва, розвиває художньо-естетичне сприйняття. Залучення школярів до театральньо-ігрової творчості сприяє не лише розширенню їхнього загального кругозору, а й художнього, пісенного, музичного й театрального глосарію.

Ігровий напрямок відтворює сюжет художнього твору або самостійно складену сценку, гру-драматизацію, гру-імпровізацію, виявляє особистісне ставлення до персонажу або вистави в цілому.

Опера-гра – це синтетичний вид діяльності молодших школярів. Її демонстрація можлива при наявності у дітей міцних знань літературного тексту, навичок виразного читання і співу, вміння рухатись, створювати ігрове середовище, добираючи необхідні атрибути.

Своєрідність кожного ігрового образу створюється у єдності типової і індивідуальної характеристик. Уміння виділяти характерні якості персонажів формуються у процесі набування знань про тварин, професії людей, стан природи. Маючи відповідні уявлення, учні легко відтворюють способи пересування різних живих істот, їх характерні пози.

В початковій школі ми слухаємо і вивчаємо дитячі опери українських композиторів, що пронизані народною музикою і піснею (М. Лисенко «Коза-Дерева», «Пан Коцький», «Зима і Весна», К. Стеценко «Котик, Півник та Лисичка», Сільванський «Івасик-Телесик», Коваль «Вовк та семеро козенят»), а також опери та балети композиторів – класиків ближнього та дальнього зарубіжжя (П. Чайковський «Лускунчик», «Спляча красуня», «Лебедине озеро», М. Римський-Корсаков «Казка про Царя Султана», «Золотий півник» та ін.).

Герої будь-якого твору постають перед нами у різних ситуаціях та емоційних станах. Загальноприйнято, наприклад, вважати Лисицю хитрою, Зайця – боязким, Вовка – злим. Так, хитра лисиця, майже завжди виявляється

переможницею, а от у фіналі опери-казки «Котик, Півник і Лисичка» вона опиняється в іншому, незвичному для цього образу становищі – ми бачимо її заляканою, тоді як Півник, котрий в багатьох казках опиняється у зубах Лисиці, тут навпаки перемагає. Операм – іграм притаманні основні риси творчості: наявність задуму, самостійність і самоорганізація учнів, співпраця дітей один з одним та з дорослими.

Для того, щоб учні початкової школи проявили власну творчість, необхідно збагачувати її життєвий досвід яскравими художніми враженнями, надати необхідні знання і вміння. Чим багатше досвід дитини, тим яскравішими будуть творчі прояви в різних видах діяльності. Тому так важливо з самого раннього дитинства заохочувати дитину до народної пісні та гри, музики, театру, літератури, живопису.

Пісенний фольклор у процесі театральної-ігрової діяльності передбачає дії з сюжетними і образними іграшками, літературну діяльність, що має прояв у вигляді монологів і діалогів від особи персонажів літературних творів, перемежовуючись поясненнями від автора (казки з музичними фрагментами). Вчитель повинен допомагати учням організовувати діяльність - об'єднуватись в невеличкі творчі групи, разом готувати, оформляти і програвати від початку до кінця мізансцени. При цьому важлива активна участь учителя музичного мистецтва. Дитячий пісенний фольклор починається з колискової пісні, потішки, забавки, примовки, скоромовки, небилиці, в яких учні вчать співставляти слова і рухи, виконувати заданий ритмічний рисунок. Наприклад, пальчикова музична гра-потішка «Вітання»:

1. Учитель: «Діти, стуліть долоні».

Учні разом із учителем торкаються пальцями обох рук.

Діти співають за вчителем:

2. Учитель: «Добрий день, татусю»,

Учні: «Добрий день, татусю»,

Доторкаються середніми пальцями один до одного, немовби вітаються .

3. Учитель: «Добрий день, матусю»,

Учні: «Добрий день, матусю»,

Доторкаються вказівними пальцями один до одного, немовби вітаються.

4. Учитель: «Добрий день, дідусю»,

Учні: «Добрий день, дідусю»,

Доторкаються безіменними пальцями один до одного, немовби вітаються.

5. Учитель: «Добрий день, бабусю»,

Учні: «Добрий день, бабусю»,

Доторкаються мізинцями один до одного, немовби вітаються.

6. Учні: «А оце і я».

Доторкаються великими пальцями один до одного, немовби вітаються.

7. Добрий день, добрий день!

Тиснуть долоні.

8. Цьом, цьом!

Усі пальці доторкаються один до одного.

Отже, використання пісенного фольклору у процесі театральної-ігрової діяльності - один з наймогутніших засобів виховання творчої особистості, що гармонізує ціннісне ставлення до природи, людини, мистецтва, світу, концентрує духовну міць нації. Фольклорний пісенний матеріал повинен відповідати співацьким можливостям учнів, їх природному діапазону. Для інсценізації українських народних пісень доцільно підбирати і демонструвати ілюстрації, фрагменти мультфільмів, CD-записи. Це допоможе учням скласти більш чіткі уявлення про героїв пісень, їх характерні особливості, а навички, отримані в процесі театральної-ігрової діяльності вони зможуть використовувати в повсякденному житті.

Таким чином, використання пісенного фольклору у процесі театральної-ігрової діяльності в початкових класах розширює життєвий та художній світогляд школярів, сприяє збагаченню їхнього музично-театрального глосарія, підвищує рівень емоційного музичного сприйняття, розвиває здатність до оцінювання естетичних явищ, активізує творчі здібності. Учні отримують досвід творчої співпраці в колективі, а також естетичну насолоду від пісенно-

ігрової творчості, осягають красу в інтегративному поєднанні різних видів мистецтв, а також певною мірою забезпечують потребу учнів у психологічній розрядці та відпочинку.

Нажаль на сучасному етапі навчально-виховний процес формує недостатній рівень використання пісенного фольклору у процесі театральної ігрової діяльності в початкових класах, що проявляється у необізнаності жанрів і видів пісенного мистецтва, невмінні оцінювати та аналізувати народні пісенні твори.

Необхідною умовою вирішення актуальних проблем використання пісенного фольклору у процесі театральної ігрової діяльності в початкових класах є правильний підбір театральних ігрових завдань, які відповідають пізнавальним можливостям дітей, меті та завданням естетичного виховання. Музично-естетичний смак в учнів буде розвиватися краще, чим більше вони будуть слухати, співати, аналізувати свою народну музику в порівнянні з творчістю інших народів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верховинець В. Весняночка / В. Верховинець. - К.: «Муз. Україна», 1989. – 343с.
2. Гуменюк П. О. Парадигма гри в українському фольклорі (семантичний та функціональний аспекти). Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.07. – фольклористика / П. Гуменюк - Київ, – 2008. – 16с.
3. Чурилова Э. Методика и организация театрализованной деятельности дошкольников и младших школьников. Программа и репертуар / Э. Чурилова. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2001. – 160с.: ил. – (Театр и дети).

Владимирова А.Л.

*ВИКОРИСТАННЯ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ У ПРОЦЕСІ
ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ*

В статті розглядається актуальність проблем використання пісенного фольклору в процесі театрально-ігрової діяльності в початкових класах. Акцентовано увагу на виховній ролі української народної пісні, театрально-ігрової діяльності на уроках музичного мистецтва.

Ключевые слова: эстетичное воспитание, песенный фольклор, театрально-игровая деятельность, ученики, начальные классы.

Vladimirov A.L.

*USE WHILE SINGING FOLKLORE THEATRE AND GAMING
ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL*

The article deals with the actual problem of song folklore use in the process of theatre-play activity in junior classes.

The main attention is given to the upbringing role of Ukrainian folk song, theatre-play activity in music art lessons.

Key words: aesthetic upbringing, song folklore, theatre-play activity, pupils, junior classes.